

ME KAIKKI OLEMME RAITTIUSLIIKKEEN LAPSI

Kansanterveyslaitoksen ylijohtaja Jussi Hutunen esitti äskettäin ajatuksiaan suomalaisesta alkoholien käytöstä ja alkoholipolitiikasta näin (Suomen Kuvalehti 6.10.1995):

”Perimmäiset kysymykset liittyvät kuitenkin suomalaiseen alkoholikulttuuriin ja etenkin miehille ominaiseen humalan ihannoimiseen. Yhtenä syynä on todennäköisesti menneiden vuosien alkoholipolitiikka. Tommi Turmiola -tyyppinen valistus ja ankara valvonta viinakortteineen ja myyntimonopoleineen epäonnistuivat täydellisesti. Alkoholipolitiikan liberalisointi on välttämätöntä ja se tulee viedä loppuun asti – emme me suomalaiset voi tässä asiassa olla muita kansoja kehnompia. Muutamat edessä olevat vuodet saattavat kuitenkin olla vaikeita. Kun vanha juomakulttuuri kohtaa uuden vapaamman järjestelmän, lisääntyvät kulutus ja haitat väliaikaisesti. Paluuta vanhaan ei ole, ja ennen pitkää suomalaisten viinapää kyllä paranee.”

Tällaiset ajatukset ovat saaneet paljon julkisuutta viime aikoina. Silti on outoa, että arvovaltainen terveysalan edustaja, joka on hyvin perillä alkoholien terveyshaitoista, suhtautuu kovin tyyneesti niiden lisääntymiseen ja arvelee niitä väliaikaisiksi. Kokemukset keskioluen vapauttamisesta vuonna 1969 eivät ainakaan tue tällaista näkemystä.

Mutta tässä on epäilemättä keskustelun paikka. Yhden sukupolven aikana suomalaisen alkoholien kulutus on kolminkertaistunut. Alkoholien asema suomalaisessa yhteiskunnassa on muuttumassa ja suomalainen yhteiskunta on muuttumassa. On aika etsiä uusia

tapoja puhua alkoholista ja juomisesta. Sitä varten on koottava yhteen vanhoja asioita. Tartun seuraavassa kolmeen: Alkoon, suomalaiseen viinapäähän ja liberalismiin. Tarkoitus on yrittää purkaa auki niihin sisältyviä aineksia, ei esittää lopullisia totuuksia.

ALKO

Valtiollinen alkoholimonopoli on ollut yli 60 vuoden ajan tärkeä instituutio suomalaisessa yhteiskunnassa. Se on ollut osa raittiusliikkeen perintöä, joka on merkittävästi vaikuttanut suomalaisten suhtautumiseen alkoholikysymyksissä.

Alko on ollut luontevasti asettuneena Suomen muutoinkin valtiokeskeiseen poliittiseen kulttuuriin, jossa vahvat presidentit ovat johtaneet, puolueet jyränneet alleen kansanliikkeet, Yleisradio ollut mielipiteenmuodostuksen keskiössä. Alkosta on monesti noustu valtakunnan johtopaikoille ja sinne on tultu lepäämään politiikanteosta.

Valtiolle Alko on tarjonnut koneiston hoitaa alkoholijuomien verotusta ja siirtää niiden tuotannosta ja kaupasta saadut tulot yhteiskunnan käyttöön, yksityisen voitontavoittelun ulkopuolelle. Alkon organisaation laativat aikoinaan evp-upseerit ja armeijamaisia piirteitä on säilynyt alkolaisessa organisaatiokulttuurissa pitkään.

Alko on ollut erikoislaatuinen yhteiskunnallinen kokeilu: yritys valtiollisen sääntelyn keinoin vaikuttaa ihmisten elämisen tapoihin

ja muotoihin, siltä osin kun se toteutuu alkoholin nauttimisena tai nauttimatta jättämisenä. Alko on rajoittanut alkoholin käyttöä ja holhonnut ihmisten elämää, mutta sen toimintaan on myös sisällytetty määrätietoinen pyrkimys kehittää ja vivahteistaa suomalaista juomiskulttuuria. Keinoina ovat olleet hinnoittelu, lajivalikoima, juomatietouden tarjoaminen ja ravintolalaitoksen kehittäminen.

Erityistä Alkossa on ollut etenkin se, että alkoholiin väistämättä liittyvät ristiriidat on pyritty ratkaisemaan yhden ja saman organisaation sisällä, sen sijaan että nämä kiistat olisi käyty valtiollisen kontrolli-instanssin ja puhtaasti tuotannollis-kaupallisen järjestelmän välillä.

Kansan tietoisuudessa ja puheissa ”pitkäriäinen” on ollut vahvasti läsnä. Viinanhimoisille ja alaikäisille Alko on ollut riesa, ja monelle perheelle Alko on ollut kaiken pahan lähde, mutta mielipidetutkimukset ovat toistuvasti osoittaneet, että väestön enemmistö on hyväksynyt Alkon, ja harva poliittinen päättäjä on halunnut päästä siitä eroon.

Nyt tätä Alkoa ei enää ole. Se, mitä alkoholia koskevista rajoittavista toimista on jäljellä, on siirtynyt valtiokoneistoon ja Alko on muuttunut tavalliseksi liikeyritykseksi markkinoilla, joita monet muutkin yrittäjät hamuavat. Taloudelliset intressit alkoholin suhteen ovat olennaisesti laajentuneet.

Aika on ajanut Alkon yli. Tämä ei välttämättä merkitse, että Alko olisi historiansa aikana epäonnistunut tehtäviensä hoitamisessa. Sen arvioiminen vaatii Alkon historian tutkimuksellista läpikäyntiä. Siinä on ihan hyvä tutkimustehtävä seuraavan polven alkoholitutkijoille.

SUOMALAINEN VIINAPÄÄ

Sosiaalishistorioitsija Matti Peltosen mukaan puhe suomalaisesta viinapäästä käynnistyi tämän vuosisadan alussa, erityisessä historiallisessa suhdanteessa. Siinä oli samoja piirteitä kuin aiempien vuosisatojen säätyläisten

suhtautumisessa rahvaan holtittomiin juomistapoihin, mutta mukaan tuli kolme uutta näkökohtaa. Alkoholin kulutus oli tuntuvasti vähentynyt, ja raittiusliike tarvitsi toimintansa perustelemiseksi näkemystä suomalaisten alkoholin käytön erityisestä ongelmallisuudesta, jossa korostuu alkoholin käytön ja väkivaltarikollisuuden yhteys. Sivistyneistö koki suurlakon jälkeen pettyneensä kansaan, joka oli osoittautunut arvaamattomaksi ja vaaralliseksi. Tieteellisiä argumentteja tarjosi aikakaudelle tyypillinen eurooppalainen rotuajatelu, jolle alkoholististen ja rikollisten taipumusten periytyminen oli itsestään selvää.

Siitä lähtien näkemys suomalaisesta viinapäästä on vaikuttanut niin tutkimukseen kuin alkoholipolitiikan käytännön toimiin. Veli Verkon sotien välisenä aikana kehittelemät kriminologiset ja rodulliset teoriat eivät ole kestäneet myöhempää kritiikkiä, mutta ajatus suomalaisesta viinapäästä erityisenä kulttuurisena käyttäytymismallina on elänyt edelleen. Se on saanut toistuvasti tukea juomatapa- ja asennetutkimuksista Pekka Kuusen ja Erik Allardt'in 1950-luvun töistä lähtien, ja se tarjosi perusteluja Alkon ostajaintarkkailujärjestelmälle ja pyrkimyksille siirtää kulutusta väkevästä mietoihin juomiin. Kansanterveydelliset argumentit tulivat vasta 1970-luvulla Kettil Bruunin ansiosta keskeisiksi alkoholipoliittisten rajoitusten perusteluiksi.

Mutta missä määrin suomalaisessa viinapäässä on todella kyse meille ominaisesta erityisestä suhtautumisesta alkoholiin ja juomiseen? Näinhän miltei kaikki suomalaisiin juomistapoihin tutustuneet ulkomaalaiset edelleenkin ajattelevat. Suomalainen viinapää tunnetaan nykyään Brysselissäkin. Asiaa voi ehkä selvittää, kun yrittää purkaa suomalaista viinapäästä ainesosiinsa.

Kyse on ensinnäkin kerralla juoduista määristä, humalan asteesta ja humaltumisen useudesta. Täsmällistä, vertailukelpoista tietoa näistä asioista on varsin niukasti. Ne eivät tuo esiin mitään dramaattisia eroja, mutta näyttää siltä, että säännöllisesti humaltuvia suomalaisia on jonkin verran enemmän kuin

ruotsalaisia, norjalaisia tai amerikkalaisia; islantilaisille suomalaiset miehet eivät ihan pärjää. Liikenteestä tavoitettujen rattijuoppojen veressä on enemmän alkoholia Suomessa kuin Ruotsissa tai Norjassa. Kaikkein raskauttavinta näyttöä suomalaisen humalan asteesta tuovat alkoholimyrkytykset. Niiden määrä on Suomessa pysytellyt moninkertaisena muihin Pohjoismaihin verrattuna.

Kyse on myös humalan tavoittelusta ja humalaisten hyväksymisestä. Asennetutkimukset ovat toistuvasti ja yhä edelleen osoittaneet, että humaltuminen on Suomessa varsin yleinen ja hyväksytty juomisen tarkoitus. Humalaa on monta lajia kuten Matti Virtasen kuvailemat hilpeät huppelit, yksinäiset pöhnät, kaunaiset änkyrät ja uhmakkaat kännit. Toki muuallakin tullaan humalaan, tarkoituksellakin. Tai oma arviointikyky pettää, kuten Eeva Pyörälän tutkimilla espanjalaisnuorilla aina joskus tapahtuu.

Entä sitten humalakäyttäytyminen, räyhääminen, väkivalta? Tilastot juopumuspidätyksistä ja väkivaltarikoksista ovat pitkään näyttäneet masentavilta läntisiin naapureihimme ja EU-kumppaneihin verrattuna, vaikka erot lienevät kaventumassa. Klaus Mäkelä on osoittanut, että samalla alkoholipromilleta-solla raportoimme enemmän sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita kuin läntiset naapurimme. Tiettyyn rajaan saakka alkoholi helpottaa ihmisten yhdessäoloa ja synnyttää spontaania seurallisuutta. Se on kuitenkin aina hauras asia. Suomessa raja näyttää ylittyvän helpommin kuin muualla ja ihmisten keskinäisen kanssakäymisen vaikeudet – kateus ja viha, voimattomuuden ja turvattomuuden tunnot – nousevat pintaan.

Tässä suhteessa meillä on kannettavana raskas, historiasta juontava perintö, joka edelleen siirtyy perheen ja kasvatuksen kautta uusille sukupolville. Yksi osa sitä on ”met-sien laitostamalle suomalaiselle” (Heikki Ylikangas) ominainen alemmuudentunto ja sosiaalisen harjaantuneisuuden puute, jota perhe, koululaitos ja kaupunkielämä eivät ole vielä pystyneet korjaamaan. Toinen osa tätä perin-

töä on ongelmallinen suhde herroihin ja esivaltaan, jota Matti Viikari on korostanut. Se on ruokkinut uhmaa ja herravihaa. Ennen muinoin uhmakas juominen johti tappeluihin kirkonmäellä. Sitten se sai aikaan ”Kahdeksan surmanluotia”. Nyt näitä samoja kohtauksia käydään läpi kaupunkien lähiöissä.

Suomalainen viinapää on hyvin miehinen asia. Pasi Falk ja Pekka Sulkunen ovat myyt-tianalyysin keinoin pelkistäneet esiin miehi-sen suomalaisen humalan kuvion: juodessaan mies jättää taakseen vaimon ja muut ulkoiset kontrollit, vetäytyy turvaan juomarinkiin, joka suojaa ulkopuolisilta häiritsijöiltä ja omilta syyllisyydentunnoilta, ja päätyy lopul-ta humalan ”kosmiseen yksinäisyyteen”, jos-sa miestä vastassa on luonto tai kuolema. Mar-ja Holmila on puolestaan valaissut asian tois-ta puolta: naisten kokemaa huolta ja ahdistus-ta miehisestä humalasta ja heidän yrityksiään kontrolloida sitä. Näistä tarkasteluista piirtyy näkyviin sisäistä heikkouttaan juomiseen pa-kenevien miesten ja vahvojen naisten Niska-vuori-yhteiskunta.

Edellä esitetyt näkökohdat tuovat esiin, mi-ten juomisessa tulevat näkyviin suomalaisen yhteiskunnan historiallisesti määräytyneet erityispiirteet: asutushistorian määräämä so-siaalisen vuorovaikutuksen luonne, yhteis-kunnalliset valtasuhteet, miehen ja naisen välinen suhde. Alkoholin käyttö ymmärretään silloin ikään kuin läpinäkyvänä, yhteiskun-nallisia suhteita ilmentävänä asiana. Tällöin voi ihmetellä – vaikka tunnustaisikin histori-an raskaan painon meidän elämässämme –, miten sitkeästi suomalainen viinapää on pitä-nyt puolensa modernissa, isoja rakennemu-u-toksia läpikäyneessä, kaupungistuneessa ja vaurastuneessa Suomessa. Se ilmenee melko yhdenmukaisena kaikissa sosiaaliryhmissä, ja yhä uudet nuorisopolvet näyttävät edelleen omaksuvan humalaa tavoittelevan juomista-van. Jopa itselliset ja modernit nuoret naiset saattavat tavoitella humalaa kokeakseen ole-vansa tässäkin asiassa miesten vertaisia.

Tällaista jatkuvuutta voikin selittää toisesta näkökulmasta. On mahdollista ajatella, että

suomalaisen viinapään perustana on monissa erilaisissa kulttuureissa esiintyvä, esihistoriasta saakka juontuva ja nimenomaisesti juomista koskeva kulttuurinen malli, ”herooinen juomarinki”. Sitä voi pitää eräänlaisena alkoholin käytön rituaalinomaisena alkumuotona. Sen sisältönä on miesten keskeinen kollektiivinen humala, jonka tarkoituksena on samanaikaisesti luoda vahva yhteisyys osallistujien kesken ja irtautua arkitodellisuudesta. Nämä piirteet tekevät herooisesta juomaringistä omalakisena, vahvan ja sitkeästi itseään uusintavan kulttuurisen mallin. Tällainen malli voidaan omaksua hyvinkin erilaisissa yhteiskunnissa ja sosiaalisissa konteksteissa ja siihen voivat johdattaa monenlaiset motiivit: Herrat juhlivat voimantunnonaan, köyhät heitä yhdistävässä katkeruudessaan, ujut ja yksinäiset naisenkipeydessään, murkuille se toimii yhteisenä siirtymäriittinä aikuisuuteen. Se on vanhakantainen kulttuurinen jäänne moneen käyttöön. Suomessa sen säilymistä – samaan tapaan kuin saunan – on edesauttanut meidän sijaintimme Euroopan reunalla.

Lopuksi on vielä sanottava, että puhetta suomalaisesta viinapästä ei voi ymmärtää ottamatta huomioon, että alkoholi ja juominen ovat vahvasti arvolatautuneita ja hyvin erityisiä asioita suomalaisessa kulttuurissa. Alkoholiasiat ovat olleet koko tämän vuosisadan ajan silmiinpistävästi tärkeästi esillä politiikan esityslistalla. Alkoholin ja juomisen ympärille kietoutunut sanasto ja puheperinne näyttää olevan rikkaampaa ja vivahteikkaampaa kuin monissa muissa kulttuureissa. Ja vaikka alkoholi onkin tehnyt tuloaan suomalaiseen arkeen, se ei edelleenkään kuulu suomalaiseen ruokapöytään. Monen tavallisen suomalaisen mielestä viini tai olut maistuu pahalta ruoan kanssa ja pilaa myös ruoan maun.

Edellä on pyritty pikaisesti valottamaan suomalaisen viinapään ainesosia: humaltumista ja humalan tavoittelua, juomiskäyttäytymistä ja sen välittömiä seurauksia, juomattavan liittymistä sosiaalisen kanssakäymisen yleisempiin kuvioihin ja arkaaisiin alkoholin

käytön muotoihin, alkoholin kulttuurista paikkaa Suomessa. Näitä aineksia voi verrata siihen, mitä antropologisen ja muun alkoholitutkimuksen perusteella tiedetään alkoholin käytöstä muualla maailmassa.

Yleisesti on niin, että nämä ainekset eivät ole mitenkään ainoalaatuisia ja erityisesti meille ominaisia. Ihmiset humaltuvat ja juovat humaltuakseen vähän kaikkialla, ja on monia kulttuureja, joissa humaltumispyrkimys on vähintään yhtä keskeinen kuin täällä. Juomisen uhmakkuus ja riitaisuus yhdistää Euroopan reunalla useita kansoja, joiden historiaa on leimannut ulkoapäin tapahtunut alistaminen: kaari ulottuu Bretagnesta Irlannin ja Skotlannin kautta pohjoiseen, sieltä Puolaan ja Venäjälle. Raju juominen on miehinen asia lähes yleismaailmallisesti, ja esimerkiksi Japanissa naiset suljetaan sen ulkopuolelle vielä määrätietoisemmin kuin täällä. Alkoholi ja juominen näyttävät saaneen vahvan arvolatauksen kaikkialla, missä elämä on ollut niukkaa ja puutteenaista: viinasta ja humalasta on koetettava ottaa kaikki irti silloin harvoin kuin sitä saadaan. Tällaisista ei-ainoalaatuisista aineksista muodostuu suomalaisen viinapään omalaatuisensa kokonaisuus.

On kuitenkin yksi asia, jolle näyttää olevan vaikea löytää rinnastuskohtaa mistään muualta. Se on suomalaisen miehen humalan loppuvaiheen kosminen yksinäisyys. Televisiosarjan ”Metsolat” päätöksessä se kiteytyy kuvaksi: sankari seisomassa yksin veneessä, taustana juhannusyön järvimaisema ja taivas.

VAPAAUS JA VIINA

Entä sitten ”alkoholipolitiikan liberalisointi loppuun asti”? Mihin tällainen hanke nojaa? Pystymmekö kuvittelemaan, mitä siitä seuraa?

Liberalismi on markkinoiden oma ideologia, jota lukemattomat ajattelijat ovat kehilleet ja toistelleet aina teollisuuskapitalismin läpimurrosta saakka. Rahan, tavaroiden, ih-

misten ja palvelujen vapaasta liikkumisesta puhuvat etenkin ne, jotka markkinoilla menestyvät ja korjaavat siitä hyödyn. Melkein aina jotkut menestyvät. Siksi liberalismi on hallitseva ideologia. Se sopii myös humanisteille, joille yksilön oikeus tehdä valintoja, kokea elämyksiä ja kehittyä on korkein arvo. Se sopii myös länsimaiselle joukkoviestinnälle, jolle se on vapautta jatkuvasti tuottaa uusia kuvitteellisia maailmoja. Liberalismi saa helposti mainostilaa.

Liberalismin vaikea kohta – mikäli sillä pyritään muuhunkin kuin latteasti perustelemaan oman edun tavoittelua – on toisten ihmisten vapaus. Liberaaleina joudumme suvaitsemaan, että kaikki muutkin pyrkivät kokemaan elämyksiä ja toteuttamaan itseään omalla tavallaan. Joudumme sietämään myös meille epämiellyttäviä ja vastenmielisiä asioita, joista saattaa aiheutua haittaa, kärsimystä ja kustannuksia.

Sietämisellä on aina rajansa. Liberalistiin ajatteluun mahtuu hyvin, että on yksilöitä ja ryhmiä, joilla ei ole oikeutta täyteen vapauteen. Rasismi, segregaatio ja yksilöllisten poikkeavuuksien medikalisoiminen ja terapia ovat aina olleet osa liberalistisen yhteiskunnan käytäntöä. Suvaitsevaisuus saattaa olla myös sitä, että ummistetaan silmät eikä piitata ongelmista, kun tuntuu, että niiden ratkaisemiseksi ei voida tehdä mitään.

Alkoholin nauttimiseen liittyy hyvin usein mielihyvän ja vapauden tunne. Se avaa portit vapautuneeseen yhdessäoloon, irrottaa mielen arkitodellisuudesta. Mutta se saa myös aikaan haittoja, onnettomuuksia, kärsimystä. Ja kuten mikä tahansa mielihyvää tuottava asia, se saattaa luoda riippuvuuden. Juoppoudesta voi tulla elämäntapa. Alkoholi on aina aidosti ambivalentti asia.

Perinteisessä, esimodernissa, maatalouteen perustuvassa yhteiskunnassa oli alkoholin ohella tarjolla harvoja mahdollisuuksia kokea mielihyvää ja vapauden tunnetta. Juominen oli usein hyvin keskeinen ja tärkeä asia tällaisen yhteiskunnan elämässä, kuten vielä nykyään monissa kehitysmaissa. Sitä rajoittivat lä-

hinnä satokausien rytmi ja köyhyys. Verkkaisista elämänmenoista eivät pahasti häirinneet rajuun alkoholin käytön aiheuttamat haitat. Tai niitä siedettiin, koska ei ollut keinoja puuttua niihin.

Teollistumisen läpimurto synnytti uuden tilanteen. Perinteinen juominen sopi huonosti teollisen tuotantotavan ja kaupunkimaisen elämäntavan asettamiin vaatimuksiin, ja ihmiset alkoivat etsiä elämästä muita asioita juomisen tilalle. Tämä oli raittiusliikkeen nousun perusta. Voimansa se sai uskosta, että on todella mahdollista muuttaa ihmisten elämää ja tehdä yhteiskunnasta parempi.

Sata vuotta sitten raittiusliike oli monissa maissa mahtava yhteiskunnallinen voimakeijä. Sen ihanteena oli rationaalinen, itseään ja omaa elämäänsä hallitseva yksilö. Käytännössä se ajautui toistuvasti turvautumaan valtiollisiin alkoholin saannin ja käytön rajoituksiin, jotka huipentuivat kieltolakiin. Ne synnyttivät vastustusta, ja raittiusliikkeen vastavoimana onkin jatkuvasti ollut liberalistinen, valtiollisia rajoituksia kaihtava suhtautuminen alkoholiin ja juomiseen. Sen ihanteena on hillitty ja haitaton, tilanteen vaatimukset huomioon ottava alkoholin käyttö, jota rajoittavat vain yksilön oma ja hänen lähiympäristönsä kontrolli. Ongelmalliset alkoholinkäyttäjät määritellään alkoholisteiksi tai muutoin hoitoa ja tukea tarvitseviksi.

Alkoholin käytön luonne onkin monissa länsimaissa vähitellen muuttunut. Toisin kuin esiteollisissa yhteiskunnissa, humaltuminen on harvoin kaikkein keskeisin asia silloin, kun alkoholia käytetään. Alkoholista on tullut keino, jonka avulla voidaan osoittaa vieraanvaraisuutta, rentoutua, tavoitella makunautintoja ja eroottista läheisyyttä. Yksityisautoilun yleistyminen ja muut tilannetekijät ovat rajoittaneet alkoholin käyttöä. Kun elintaso on kohonnut, kuluttajien ostovoima on suuntautunut alkoholijuomien asemesta muihin muihin asioihin. Kun sosiaalinen turvallisuus on lisääntynyt, tarve turvautua niihin on vähentynyt. Kaikki tämä – välittömien alkoholiin liittyvien taloudellisten intressien ja

yleisten ideologisten tekijöiden ohella – on edistänyt liberaalia suhtautumista alkoholiin ja luonut painetta alkoholipoliittisten rajoitusten purkamiseen.

Nyt tuotannon ja talouden kehitys on monien mielestä johtamassa länsimaista yhteiskuntaa uuteen historialliseen vaiheeseen. Elintason jatkuvaan kohottamiseen tarvittavan ihmistyön määrä on automatisoinnin ansiosta vähentymässä romahdusmaisesti. Kehittyneet teknologiat voidaan lopultakin panna palvelemaan kuluttajien tarpeita ja haluja, sielua ja ruumista. Tuotannon logiikka, jota hallitsevat suunnitelmallisuus, organisaatio ja itsekuri, on väistymässä kulutuksen logiikan tieltä. Sen keskeisenä sisältönä on kuluttaminen, tavaroiden ja palvelusten tuottamat elämykset ja mielihyvä. Yksilölle tarjolla olevien vaihtoehtojen määrä on miltei rajaton.

Sosiologit puhuvat kulutusyhteiskunnasta ja elämysyhteiskunnasta ja yrittävät nähdä, mitä nämä muutokset saavat aikaan yhteiskunnan rakenteessa ja toiminnassa. Ihmisten elämää ei enää määrää kuuluminen kiinteään paikallisyhteisöön, luokkaan tai tiukasti organisoituun tuotantjärjestelmään. Sitä jäsentävät harrastusten ja mieltymysten ympärille muodostuneet piirit ja heimot, kulttuuriset yhteisöt. Niihin kuuluminen tai ulkopuolelle jääminen on vapaasti valittavissa. Parhaassa tapauksessa työkin muuttuu yhdeksi harrastukseksi muiden ohessa. Tällaisten sidosten varassa yksilön on rakennettava itselleen oma elämäntylinsä ja identiteettinsä, sovitettava yhteen eri rooliensa ja halujensa asettamat vaatimukset. Mikään ulkoinen auktoriteetti ei määrää, miten pitäisi elää. Kuten Pekka Sulkenen sanoo, tämä on hyvin vapaiden ihmisten maailma.

Yhteiskunnalliset ristiriidat ja ongelmat eivät katoa, mutta niiden luonne muuttuu. Ennen työläistä vastassa oli kapitalisti, nyt ristiriidat kulkevat sekä työläisen että kapitalistin lävitse, kummankin eri roolien ja intressien välitse. Globaalit ympäristöongelmat, kulutukseen sisältyvät riskit ja epävarmuus siitä, miten pitäisi elää, koskettavat kaikkia. Kan-

sainvälisten jättiyritysten intressit ja ihmisten kaikkea ulkoista sääntelyä ja valtiollista holhoamista kohtaan tuntema epäluuloisuus vaikeuttavat näiden ongelmien hoitamista. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus, jota hyvinvointivaltion turvaverkot ovat lieventäneet, voimistuu, mutta sitä peittävät yhteiskunnan moniarvoisuus, elämäntapojen yhteismitattomuus ja kulttuurinen kirjavuus.

Monelle tällaisessa elämysyhteiskunnassa elävälle yksilölle mielihyvän tavoittelu ja ulkoisten pidäkkeiden puuttuminen johtavat siihen, että henkilökohtaiseksi ongelmaksi tulee riippuvuus mielihyvän lähteestä, addiktio. Siitä tulee yksilön koko elämää motivoiva asia. Alkoholi tulee varmaan säilyttämään asemansa yhtenä addiktion kohteena. Huumeiden käyttö on laajentunut ja vakiintunut monissa länsimaissa. Riippuvaiseksi voi tulla rahapeleistä, seksistä, erityisesti ruokavaliosta, ruumiinharjoituksesta, televisiosta, työstä. Addiktiot vinouttavat yksilön omaa elämää, aiheuttavat huolta ja harmia hänen läheisilleen, haittoja ja kustannuksia yhteiskunnalle.

Avoimeksi jää, miten kaikkia näitä addiktioita ja niiden seurauksia hoidetaan ja miten niistä aiheutuvat kustannukset kannetaan. Moni muukin asia tulevaisuuden suhteen jää avoimeksi.

*

Edellä olen halunnut pyöritellä ja pohtia Jussi Huttusen esittämiä väitteitä. Näistä pohdinnoista nousee kaksi poleemista päätelmää.

SUOMALAISEN VIINAPÄÄN TYHJENTYMINEN

Olen pyrkinyt tuomaan esiin juomistapojen riippuvuuden koko sosiaalisen vuorovaikutuksen luonteesta, mutta samalla korostanut niihin sisältyvää historian etäistä perintöä ja niiden itseään ylläpitäviä piirteitä. Juomistavat muuttuvat Suomessakin, mutta ei ole syytä aliarvioida vanhojen tapojen pysyvyyttä. Uu-

det tavat kertyvät pikemmin vanhojen päälle kuin niitä korvaamaan. Suomalaisen viinapään tyhjentyminen ei ole vuosien eikä parin vuosikymmenen vaan sukupolvien mittainen prosessi.

TULEVAISUUDEN EPÄVARMUUS

Suomi ei ole kunnolla valmistautunut astumaan hyvin vapaiden ihmisten maailmaan. Täällä on paljon hoitamattomaa pahaa oloa, ja

se keskittyy etenkin lähiöihin ja pääkaupunkiseudulle. Tulevaisuus on täynnä epävarmuuksia ja uhkia: kuilu rikkaan maailman ja kehitysmaiden välillä syvenee, maailman maataloustuotanto saattaa romahtaa milloin hyvänsä, pakolaisvirrat ja kansainvaellukset saavat aikaan arvaamattomia kerrannaisvaihtuksia. Tulevaisuutta koskevissa arveluissa on syytä olla varovainen. Tässä tapauksessa taivun kannattamaan Heikki Kosken monesti suosittamaa ja harjoittamaa pienten askelten politiikkaa.

ENGLISH SUMMARY

Juha Partanen: *Children of the temperance movement (Me kaikki olemme raittiusliikkeen lapsia)*

Three issues are discussed in this paper: the demise of the Finnish alcohol monopoly (Alko) as a control instrument; Finnish drinking habits; and the liberalization of alcohol control policies. All these issues have been well to the fore in recent public discussion.

It is argued below that although the traditional role of Alko no longer has a place in present-day Finnish society, this does not mean that Alko has failed to fulfill its task. A fair evaluation calls for

a thorough study of Alko's history.

It is shown in this paper that Finnish drinking habits are largely related to the character of social interaction in general, while at the same time giving emphasis to our historical legacy. This paper concludes that the enduring influence of old drinking habits should not be underestimated.

Although many recent trends in the Western world support liberal attitudes towards alcohol, this paper takes a somewhat hesitant stand on this matter. Finland does not seem fully prepared for the freedoms of the postmodern world, and the future seems clouded by threats and uncertainties. A policy of caution and prudence is recommended.

KEY WORDS:

Alcohol culture, control policy, drinking habits, Alko, Finland